

Türk Cumhuriyetlerinde İşbirliği Faaliyetleri Açısından İletişimin Rolü Ve Temel Sorunlar :

Profesyonel Kuruluşlar ve Medya Perspektifinden
Leyla BUDAK^a
Suavi TUNCAY^b

^a Doçent Doktor Leyla BUDAK Ege Üniversitesi, İletişim Fakültesi İletişim Bilimleri
Anabilim Dalı öğretim üyesidir.

leylabudak@yahoo.com

² Yrd. Doç. Dr. Suavi Tuncay, Ege Üniversitesi, İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü
(emekli) öğretim üyesidir. suavituncay@yahoo.com

GİRİŞ:

1989 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla başlayan süreç, on beş yeni devletin tarih sahnesine çıkmasına yol açmış, Rusya Federasyonu dışındaki cumhuriyetler 'ulus devlet' yapılanmasını temel almış ve ülkelerinin geleceğini belirleyen tüm yasal, siyasi ve ekonomik düzenlemelerini geliştirirken sosyal, kültürel yaşam alanları ile ilgili olarak da bir çok yeni hukuksal, sosyal ve girişimsel alt yapıyı oluşturmaya çalışmışlardır.

Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılması bu devletleri bağımsızlık konusunda hazırlıksız yakalamış, tüm cumhuriyetlerde özellikle demokratikleşme alanında önemli sorunlarla karşı karşıya kalınmıştır. Uzun yıllar boyunca birer Sovyet Cumhuriyeti olarak, Sovyetler Birliği sınırları içinde varlıklarını sürdürmüş olan Türk Cumhuriyetleri bağımsızlık süreçlerinin ilk çeyreğini köklü ve yapısal reform yılları olarak geride bırakmışlar, aralarında önemli farklılıklar olmakla birlikte ekonomik, siyasi, hukuki, kültürel konuları ve teknoloji, iletişim ve medyaya dair temel yapıları etkileyen çok önemli yasal-yapısal düzenlemelere imza atmışlardır.

Belli bir süre ve deneyim gerektiren demokratikleşme kavramı, öncelikle basın ve ifade özgürlüğünü de içeren medya alanındaki özgürlük ve değerlerin inşasına taşındığında bölgenin geçmişten gelen Sovyetler Birliği deneyimi ve alışkanlıklarını da içeren bazı izlerinin bazen geniş ölçüde bazen de yer yer devam ettiği, cumhuriyetlerin medya sistemlerine kendine özgü koşulların yansıdığı ve bu farkların kuramsal-yasal-yapısal koşulları etkilediği görülmektedir. Devlet tekelinin kırılması ile başlayan, özel basın-yayın girişimlerine geçiş yapılan süreçte basın ve ifade özgürlüğüne yönelik önemli adımlar atılmış, yasal alt yapı öncelikle anayasalar başta olmak üzere hemen hemen tüm Türk Cumhuriyetleri'nde aralarında kısmî farklar olmakla birlikte oluşturulmuştur. Türkiye ile olan sosyal, kültürel, tarihi bağları genç cumhuriyetler için önemli bir referans çerçevesi oluştururken hem kendi aralarında hem de Türkiye ile yeni iletişim kanalları kurmaya yönelik işbirliği çalışmaları da önemli ölçüde hız kazanmıştır. Bu açıdan Türkiye'nin de genç cumhuriyetler açısından öncü bir rol üstlendiği görülmektedir.

Bölgenin jeopolitik konumu, yeni ve geniş bir pazar oluşu, sahip olduğu enerji ve çok zengin hammadde kaynakları gibi özellikleri dünya devletlerinin ilgisini çekmekte, ek olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin, Çin'in ve geçmişten gelen bağları nedeni ile Rusya'nın bölgede hâkimiyet kurma çabaları da devam etmektedir. Hâkimiyet kurma çalışmaları sadece-ekonomik alanda değil, hemen tüm kültürel ve sosyal alanlarda ciddi bir mücadeleye sahne olmaktadır. Türkiye de Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Kafkasya ile olan bağlarını uluslararası hukuk, ekonomi, siyaset ve kültürel-sosyal alanda güçlendirmeye çalışmaktadır. Bir diğer yandan bölgedeki genç cumhuriyetlerin gerçek anlamda bağımsız olabilmesi, Rusya'ya olan ekonomik bağımlılıklarının azaltılmasını, dışa bağımlılığın azalması kadar iç yapılanmalarda her alanda güçlenmesini ve sosyal-kültürel yapılanmalarının kendi özlerine

uygun olarak yeniden inşasını gerektirmektedir(Budak&Yavuzaslan, 2015). Söz konusu inşa süreci sosyal-kültürel değerlerinin yeniden inşası ve üretimi açısından öncü rolü tartışılmaz olan medya ve iletişimin hemen her alanını da kapsamaktadır.

Eski Sovyet geleneklerinin egemen olduğu geçmişten gelen uygulama ve alışkanlıkların yer yer devam ettiği iletişim ve medya alanında medyanın gelişimine genel olarak bakıldığında - farklılıklar olsa da- tüm cumhuriyetlerde gazetecilerin akademik ve meslek içi eğitim koşulları, mesleki hakları ve sosyal sorumluluk ve basın etiği gibi konulardaki bilgilendirmelerinin yeterli düzeyde gelişmediği ek olarak özel basın-yayın kuruluşlarının reklam gelirlerine dayalı bir yapıda olmasının olumsuz etkiler yaratabildiği görülmüştür. Bölge ülkelerinde özel medya kuruluşlarının ekonomi sektöründe desteği veren ticari grup veya kişilere bağımlı olması bir sorun olabilmektedir. Profesyonel gazetecilik kuruluşlarının özellikle özel basın yayın kuruluşlarının ticari etki ve denetimlere girmemesi, devlet kuruluşlarının da siyasi denetim ve etkilerden uzak kalabilmesi gerekliliğinin (Budak,2005) altı çizilmelidir..

Söz konusu cumhuriyetlerde iletişim ve medya eğitimi de, son yıllarda yeniden yapılanmaya çalışan ve yeni kurulan birçok üniversite olmasına karşın henüz yeterli ölçüde akademik-mesleki bir ilerleme kaydedememiştir. Türk Dünyası'na bu konuda destek verebilecek gerek teorik gerek uygulamalı akademik ve mesleki kuruluşlara ihtiyaç vardır. Bölgesel ve uluslararası düzlemde geniş katımlı tasarlanacak profesyonel mesleki kuruluşların söz konusu iletişim eğitimine ve işbirliğine önemli katkılar sağlayabileceği belirtilmelidir.

Üniversitelerin olduğu kadar Türkiye de kurulmuş ancak bölge ülkeleri ile birlikte çalışabilecek ve destek sağlayabilecek profesyonel meslek içi kuruluşların ,kamu kurum ve kuruluşlarının karşılıklı iletişim ve iş birliğine giden süreçte rolleri ve etkileri çok önemlidir. Yıllarca Sovyetler Birliği'nin sınırları içinde kalmış olan Türk Cumhuriyetleri'nin hem Türkiye ile hem kendi aralarında hem de dünya ülkeleri ile yeniden bütünleşmesi, kültürel ve sosyal iş birliği adımlarına gitmesi için medya ve profesyonel kuruluşlar öncü ve önemli roller üstlenebilmektedir.

Profesyonel kuruluşların ve iletişim kanallarının bölgede ilişkilerin barış, istikrar ve ekonomik işbirliklerinin tesisinde de rolü ve işlevleri çok büyüktür. Genç cumhuriyetlerde medya ve iletişim alanlarında yaşanan birçok olumlu gelişmeye karşın olumsuz koşulların neler olduğunu ortaya koymak, çözüm yollarına giden süreçte önemli katkılar sağlayabilir. Başta ekonomik, yasal ve siyasi olmak üzere çeşitli alanlarda karşılaşılan sorunlar basının ve iletişimin gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir. Alanda öncü rolü olan profesyonel meslek örgütlerinin ve basın kuruluşlarının aralarındaki işbirliği, düzenledikleri faaliyetler bağımsızlıktan sonraki dönemde dikkat çekecek ölçüde artmıştır. Tüm bu faaliyetlerde Türkiye ve genç cumhuriyetler arasında belli bir koordinasyon ve iletişim-tanıma, işbirliği çalışmalarının artırılması amaçlanmıştır.

Elbette konu sadece Türk Cumhuriyetleri olan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan ile sınırlı değildir. Türkçe konuşan akrabalık bağları olan geniş bir coğrafyada yaşayan Türk akraba toplulukları açısından da bu adımlar çok önemlidir. Musul'dan, Kerkük'e, Kosova'dan, Doğu Türkistan'a kadar (ve daha bir çok yerde yaşayan) topluluklar-toplumlar için de kendi kültürel değerlerini inşa etmek, birbirleri ile iletişim kurmak haber gereksinimlerini gidermek için profesyonel kuruluşlara ve iletişim kanallarına büyük görevler düşmektedir. Daha bir çok ülkede veya bölgede Türkçe konuşan, kardeşlik bağları mevcut toplumların ve halkların da bilgi edinme ve kültürel değerlerini koruma ve geliştirme ihtiyaçları mevcuttur. İletişim kanallarının geliştirilmesi, profesyonel örgütlerin kurulması, var olan örgütlerin koordinasyon ve işbirliği içinde çalışması, ortak projelerin özendirilmesi ve çalışmaların gerçekleştirilmesi (Budak&Yavuzaslan, 2015) söz konusu geniş coğrafyada yaşayan tüm akraba topluluklar açısından önemlidir.

Bu alanda yani akraba topluluklar olarak ifade edebileceğimiz geniş coğrafyada önemli faaliyetlerin yürütüldüğünü de belirtmeliyiz. Gerek Türkiye'nin gerekse bölge ülkelerinin işbirlikleri ile gerçekleşen çeşitli toplantılar, işbirliği çalışmaları, ortak projeler vb. çok sayıda

çalışmalar yoluyla bölge ülkelerinde kalıcı barış, işbirliği, kültürel ve tarihi değerlerin entegrasyonu ve geliştirilmesi gibi konularda belirlenen çeşitli hedefler ve projeler gerçekleştirilmiştir. Ancak tüm bu çalışmalar henüz belli bir düzeye ve olgunluğa veya koordinasyona ulaşamamıştır. Özellikle genç cumhuriyetlerin daha çok desteğe, kamuoyu bilgilendirmesine ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

İletişim faaliyetleri açısından bir çok kurum ve kuruluştan söz etmek mümkündür. Ancak çalışmaların sınırlılıkları kapsamında bu kurum ve kuruluşların özellikle önde gelenlerini ve Türkiye merkezli olanları kısaca ele almak ve çalışmanın devamında iletişim-işbirliği çalışmalarında gözlemlenen sorunları tespit etmek ve çözüm önerilerini sunmak hedefimizdir. Öncelikli olarak çeşitli devlet, devlet dışı ve üniversitelere ait faaliyetler, daha sonra da profesyonel medya örgütlerinden bazı örnekler bazında konu ele alınacaktır.

Profesyonel Kuruluşlara Örnekler

(Devlet eliyle kurulan ve STK'lar tarafından oluşturulan Kurum ve Kuruluşlar)

T.C. Ekonomi Bakanlığı Türk Dünyası Çalışma Grubu Türk Dünyası Çalışma Grubu çalışmaları çerçevesinde (Ekonomi Bakanlığı ile Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı Başkanlığı (TİKA) arasında 2007 yılında imzalanan protokol çerçevesinde) Türk Cumhuriyetleri ve Akraba Toplulukları Eğitim Programları, Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri ve Akraba Toplulukları arasında kültürel, ticari ve ekonomik ilişkileri geliştirmeyi ve Türkiye'nin tanıtımına katkıda bulunmayı amaçlayan "T.C. Ekonomi Bakanlığı Türk Dünyası Çalışma Grubu" kurulmuştur. Söz konusu eğitim programı TİKA ile Ekonomi Bakanlığı tarafından ortak finanse edilmekte olup, programa Türk Cumhuriyetlerinden ve Akraba Topluluklarının buldukları ülkelerden (Azerbaycan, Irak, Kazakistan, Kırgızistan, Kosova, Makedonya Moldova, Tataristan (Kazan) ve Türkmenistan) gelen çok sayıda başvuru üzerinden yapılan değerlendirmeler sonucunda her yıl yaklaşık 30 kişi davet edilmektedir. Çeşitli eğitim programları organize edilmiş ayrıca "Türk Dünyası Ekonomi, Bilişim ve Kültür Forumları" düzenlenmiştir. Özellikle bilişim alanında karşılıklı işbirliği ve iyileştirme çabaları programa alınmıştır.

Türksoy: Türksoy, Türk dünyasının UNESCO'su olarak bilinen (Aliyeva, S. ,2011), Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı, 1993 yılında, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye Cumhuriyeti kültür bakanları tarafından imzalanan anlaşmayla kurulmuş, takip eden süreçte Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonuna bağlı Tataristan, Başkurdistan, Altay, Saha, Tıva ve Hakas Cumhuriyeti ile birlikte Moldova'ya bağlı Gagavuz Yeri, Türksoy 'a gözlemci üye olarak katılmışlardır. Türksoy, geniş bir coğrafyaya dağılmış akraba Türk toplulukları arasında işbirliği, kültürel ilişkiler, iletişim kanallarını güçlendirmeye çalışmakta, ortak Türk kültürünü gelecek nesillere aktarmak için önemli çalışmalara imza atmaktadır. Kuruluş üç dilde yayınlanmakta olan Türksoy Dergisi'nin yanı sıra farklı lehçe ve dillerde farklı eserlerde yayınlamakta, tüm bu eserlerde ortak vurgu Türk halklarının ortak kültürel mirasını geniş kitlelere aktarmak, dil, kültür ve sanat-edebiyat konularını bütünsel bir yaklaşımla halklarla buluşturmaktır. . Türksoy'un iletişim faaliyetlerine ek olarak Türksoy TV (web üzerinden) ve Türksoy Radyo (web üzerinden) yayın yapıldığı görülmekte ve yine Türksoy'un güncellenen içerikle hizmet veren bir web sitesi de bulunmaktadır (www.turksoy.org/).

Tika: 1990 sonrası dönemde yeni kurulan genç cumhuriyetlerle işbirliği ihtiyacı doğmuş ve bölgede yapılacak faaliyetleri ve dış politika önceliklerini uygulayacak, koordine edecek bir organizasyona gereksinim duyulmuş; dış politikada etkili ve dinamik bir kuruluş olarak (Ertekin; 2010) tasarlanmış Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı 1992 yılında kurulmuştur. TİKA, ofislerinin bulunduğu ülkelerle beraber 5 kıtada 140'ın üzerinde ülkede işbirliği çalışmaları yapmakta, kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör arasında işbirliği ve iletişim görevi yürütmektedir. Türkiye, TİKA aracılığı ile Pasifik'ten Orta Asya'ya, Ortadoğu ve Afrika'dan Balkanlara, Kafkasya'dan Latin Amerika'ya kadar birçok ülke ile bilgi ve tecrübesini paylaşmaktadır. Ekonomik, siyasal ve sosyal, kültürel, iletişim alanlarında ve süreçlerde bir çok projeyi hayata geçirmektedir

(Özkan, G., & Turgut Demirtepe, M. ;2012) Sosyal barıştan iletişim alanına, kültürden sanata bir çok farklı alana destek vermekte olan TİKA çeşitli yayınlar , raporlar, kitaplar yayınlamakta, farklı etkinlikler düzenlemektedir. (<http://www.tika.gov.tr>) linkinden güncellenen içeriğe sahip bir web sitesi ile de hizmet vermektedir.

Turkkon: Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Konseyi - TDİK), Türk dili konuşan ülkeler arasında kapsamlı işbirliğini teşvik etmek amacı ile uluslararası bir örgüt olarak 2009 yılında kurulmuştur. Türk Konseyi'nin kurucu üyeleri Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye'dir. Türk Konseyi'nin daimi bir yapı olarak kurulmasıyla birlikte yapılan Zirveler, Türk Konseyi Zirveleri olarak yeniden adlandırılmıştır. Nahçıvan Anlaşmanın önsözünde üye devletler, Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın amaç ve ilkelerine bağlılıklarını teyit ederek, "*Türk Konseyi'nin temel amacını, Türk Dili Konuşan devletler arasında kapsamlı işbirliğini derinleştirmek, bölgesel ve küresel barış ile istikrara katkıda bulunmak olarak*" tanımlamışlardır. Üye ülkeler ayrıca, demokrasi, insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü ve iyi yönetim gibi temel ilkelere bağlılıklarını ifade etmişler ve işbirliği, üye ülkeler arasındaki ortak tarih, kültür, kimlik ve Türk dili konuşan halkların dil birliğinden kaynaklanan özel dayanışma temelinde inşa edilmekte ve bilim, teknoloji, eğitim ve kültür alanlarında etkileşimin genişletilmesi; kitle iletişim araçları yoluyla da etkileşim ve iletişim kanallarının teşvik edilmesi amaçlanmaktadır. (<http://www.turkkon.org/tr-TR/>)

Turkpa : 2006 yılında Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları 8. Zirve Toplantısı'nda Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi kurulmasına dair inisiyatifi açıklamış, TÜRKPA 21 Kasım 2008'de Türkiye'nin evsahipliğinde Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye Cumhuriyeti Parlamento Başkanlarının katılımıyla imzalanan bir anlaşma uyarınca kurulmuştur. TÜRKPA başkanlığı rotasyon usulüne göre, her yıl bir üye ülke tarafından yürütülmektedir. Turkpa'nın amaçlarına bakıldığında devletler arasında politik diyalogun geliştirilmesi, tarih, kültür ve dil ortaklığına dayalı işbirliğinin geliştirilmesi, kültürel miras, dil ve tarih, sanat ve edebiyat ve diğer alanlarda Türk dili konuşan ülkeler için ortak önem taşıyan değerlerin korunması ve gelecek nesillere devredilmesi için çalışmalar gerçekleştirmek, politik, sosyo-kültürel, insani ve diğer alanlarda ilişkilerin geliştirilmesine yardımcı olmak sayılabilir. Uluslararası parlamenter bir kuruluş olan TÜRKPA(Erdoğan, H.,2014), faaliyetleri belli ilkeler çerçevesinde yürütülmektedir. Ortak kamuoyu oluşturulması ve dil çalışmaları açısından TURKPA Türk Dünyasında iletişim ve işbirliği konularında öne çıkan bir kuruluştur.

Türksav: 1996 yılında bir grup yazar, sanatçı ve akademisyen tarafından kurulmuştur. Vakfın onur kurulu başkanı dünyaca ünlü Kırgız Türk yazar Cengiz Aytmatov'dur. Türk Dünyası kavramının canlı tutulmasına hizmet edilmiştir. Daha sonraki yıllarda da değişik mekânlarda gerçekleştirilen bu ödül törenleri Türkiye'den ve Türkiye dışından aydınların buluşma vesilesi olmuştur. Türk dünyası konusunda birçok etkinliğin içinde aktif rol üstlenen TÜRKSAV Türkiye'deki bazı illerde de kültür sanat programlarının Türk Dünyası boyutu ile ilgili organizasyonlar üstlenmiştir. Önemli projelerinden biri Türk Dünyası 20 Yıllığı isimli kitap çalışmasıdır. Özellikle yazılı eserlerle ortak bir kamuoyu ve iletişim kurulması açısından faaliyetleri ile dikkat çekmektedir.

Çeşitli Düşünce Kurumları, Üniversite, Vakıf ve Enstitüler:

TASAM : Siyasi, güvenlik, ekonomik, teknolojik ve sosyokültürel alanlar üzerinde yoğunlaşan, ulusal ve uluslararası düzeyde stratejik araştırmalar gerçekleştirebilen, gelecekte ortaya çıkabilecek senaryolar üretebilen ve sorunlara yaratıcı çözüm önerileri geliştirebilen bir araştırma merkezidir. Bir çok çalışmaya önderlik etmekte, konferanslar, sempozyumlar , yayınlar ve çok sayıda etkinlikle ön plana çıkmaktadır. Sosyokültürel alanlardan biri olan iletişim ve kamuoyu oluşturmada öncü bir rol üstlendiği belirtilmelidir. Kendi web sitesinden güncellenen içerikle hizmet vermektedir.

AVİM : Araştırmacı, akademisyen, gazeteci ve ilgili diğer kesimlere Türkiye için stratejik öneme sahip olan Avrupa, Balkanlar, Geniş Karadeniz Bölgesi, Kafkaslar ve Orta Asya'daki

güncel siyasi gelişmeler hakkında enformasyon sunmayı amaçlamaktadır. AVİM, özgün araştırmalara dayanan kitap ve raporlar, konferans kitapları ve politika notlarını basılı ve elektronik formatta yayınlamakta, Avrasya bölgesindeki siyasi gelişmeler hakkında ulusal ve uluslararası konferans ve çalıştaylar düzenlemektedir. Bunların yanında AVİM, olgunlaşmakta olan yeni Avrasya'yla ilgili haber yorum ve analizleri internet sitesinde yayınlamakta, bunları ayrıca her gün yaklaşık 7000 alıcıya ulaşan günlük bülteni aracılığıyla ilgili kişilere ulaştırmaktadır.

Üniversiteler, Türk Dünyasına Yönelik Strateji Geliştirme ve Araştırma Merkezleri, Enstitüler : Hoca Ahmet Yesevi Türk Kazak Üniversitesi, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi başta olmak üzere bir çok üniversite Türk Dünyasına yönelik çalışmaları ve akademik eğitimleri ile dikkat çekmektedir. Ayrıca giderek artan sayıda üniversitede konuya yönelik enstitüler ve araştırma merkezleri açılmaktadır. Bu kurumlardan biri öncülüğü yapan Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'dür. "Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü" Türk dili konuşan akraba topluluklar ve cumhuriyetler üzerine yürüttüğü birçok araştırma ile dikkat çekmekte ayrıca yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim vermektedir. Sadece Ege Üniversitesi'nde değil Türkiye'de çok sayıda üniversitede konuya yönelik çalışmaların, faaliyetlerin, yüksek lisans ve doktora düzeyinde tez çalışmalarının giderek arttığı da önemle belirtilmelidir. Yine Türk Dünyasından gelen çok sayıda öğrenci lisans, yüksek lisans, doktora düzeyinde eğitim görmek ve Türkiye'den de bölge ülkelerine üniversite öğrencilerinin eğitim amaçlı gittiği vurgulanmalıdır. Gerek kendi ülkelerinin kültürlerini gerekse Türkiye'nin kültürünü tanıtmaya açısından öğrenciler adeta birer kültür köprüsü işlevi üstlenmişlerdir.

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Prof. Dr. Turan Yazgan tarafından kurulmuştur. Türk dünyasını her yönüyle araştırıp; müzik yayınlarıyla, kitap yayınlarıyla, dergi yayınlarıyla, takvim yayınlarıyla bütün dünyaya kesintisiz duyurmayı hedeflemektedir. Bir çok kitap, süreli yayın , çok sayıda etkinlikle iletişim ve kamuoyu oluşturma süreçlerinde aktif rol almaktadır.

Türk Dünyası Vakfı: 2012 yılında Eskişehir'de kurulan Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı'nın gayesi "*Türk dili konuşan halklar ve ülkeler arasında dostane ilişkiler kurarak, ortak Türk kültürünü, dilini, tarihini, sanatını, gelenek ve göreneklerini araştırarak ortaya çıkarmak, geliştirmek, korumak, gelecek kuşaklara aktarmak ve kalıcı kılmak; bilimsel, kültürel, sanatsal araştırma, inceleme ve etkinlikler yaparak, kültürel birliği ve dayanışmayı sağlamaya çalışırken dünya barışına, uygarlığına, bilime ve sanata katkıda bulunmak*" olarak açıklanmıştır. Çok çeşitli etkinliklere ve projelere ek olarak "Türk Dünyası Belgeseli" çekimleri ile vakıf dikkat çekmektedir. Sanatsal faaliyetler konusunda görsel, düşünsel ve işitsel alanlarda eserlerin ortaya konması için gerekli ortamların hazırlanmasına çalışılmakta, eğitsel alanda faaliyetlerde bulunmakta ve basılı, sesli, görüntülü ve elektronik yayınlar yapmaktadır. Vakıf, bu doğrultuda pek çok kalıcı eser ortaya koymuş ve etkinlik düzenlemiştir.

Profesyonel Gazetecilik Örgütleri:

Sayıları her gün artan yeni basın birlikleri, gazetecilik dernekleri ve platformlar Türk Dünyasına yönelik çeşitli çalışmalarla ön plana çıkmaktadırlar. Çalışmamızın sınırlılıkları çerçevesinde sadece bazı medya kuruluşlarına kısaca değinmemiz bazı sorunları tespit açısından da önemlidir. Kurum ve kuruluşlar Türkiye merkezli olup katılım açısından genç cumhuriyetleri de içermektedir.

Türk Dili Konuşan Ülkeler ve Topluluklar Medya Platformu: 21-22 Aralık 2010 tarihlerinde Ankara'da, "Türk Dili Konuşan Ülkeler Medya Forumu" gerçekleştirilmiştir, Forumun sonuç bildirgesinde "Türk Dili Konuşan Ülkeler Medya Birliği" oluşturulması ve Birliğin kuruluş işlemlerinin yerine getirilmesi ilke olarak benimsenmiş, ilgili ülkelerden seçilecek üyelerden oluşacak bir "Çalışma Grubu" teşkil edilmesi kararlaştırılmış, , bahsi geçen Çalışma Grubu, "Türk Dili Konuşan Ülkeler ve Topluluklar Medya Platformu (Türk Medya Platformu)" nun kurulmasını kararlaştırmış ve "Türk Medya Platformu Tüzüğü" nü

hazırlamıştır. Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de 28 Ekim 2011 tarihinde düzenlenen "II. Türk Dili Konuşan Ülkeler ve Topluluklar Medya Forumu" kapsamında söz konusu tüzüğün kabul edilmesiyle birlikte Türk Dili Konuşan Ülkeler ve Topluluklar Medya Platformu resmi olarak kuruluşunu tamamlamıştır. Türk Dili Konuşan Ülkeler ve Topluluklar Medya Platformu Koordinasyon Kurulunun düzenli aralıklarla toplanarak, platforma işlerlik kazandırılması hedeflenmiştir. Bakü'de kuruluşu ilan edilen Türk Dili Konuşan Ülkeler ve Topluluklar Medya Platformu'nun katılımcı ülke ve topluluk medya kuruluşları ve gazetecileri için etkin bir iletişim ağı oluşturacağı, bilgi ve deneyim paylaşımının söz konusu akraba topluluklar arasındaki köprülerin güçlendirilmesine büyük katkı sağlayacağı belirtilmiştir.

Uluslararası Türk Medya Platformu: Eskişehir (2013) Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı ve İnternet Medya ve Bilişim Federasyonu (İMEF) iş birliğiyle gerçekleştirilen ve 27 ülkeden yaklaşık 260 medya çalışanının katıldığı, "Türk Dünyası Medya Buluşmaları"nın sonuç bildirgesi yayımlanmış; Eskişehir'de 19-21 Aralık'ta düzenlenen etkinliğin sonunda açıklanan bildirmede, "Uluslararası Türk Medyası Platformu" (UTMP) adı altında uluslararası bir girişim başlatılacağı belirlenmiş, bu girişimin yasal olarak yapılandırılmasının yanında kamu, sivil toplum ve medya kuruluşlarının mekanizmasına katıldığı bir işleyiş düzeninin kurulacağı kaydedilmiştir. Türk dünyasında ortak kültürün canlandırılması ve tanıtılması amacıyla araştırma yapılacak, ortak programlar, paylaşımlar, etkinlikler, yayın gibi faaliyetler yürütüleceği belirlenmiştir. UTMP, insan haklarını, evrensel hukuk kurallarını, ifade özgürlüğünün korunmasını ilke olarak benimseyerek kişi hakları, kişisel verilerin korunması, çocukların zararlı etkinliklerden uzak tutulması gibi ortak medya etik kurallarının benimsenmesi ve yaygınlaştırılması için çalışmalar yürütülmesini de amaçlanmıştır.

Türkçe Konuşan Ülkeler Uluslararası Gazeteciler Derneği: Türkçe Konuşan Ülkeler Uluslararası Gazeteciler Derneği", uluslararası alanda faaliyet gösteren, 10 ülkede temsilcisi olan genç ve etkin bir profesyonel gazetecilik meslek örgütüdür. Türk Dünyası olarak bilinen geniş coğrafyada haber akışını sürdürmek, bölge ülkeleri ve halkları arasındaki haber akışını güçlendirmek ve sürekli kılmak gibi bir misyonu hedeflemektedir. Dernek, çok geniş bir coğrafyada yer alan Türkçe konuşan ülkeleri medya yoluyla bir araya getirmek, barış, kardeşlik, iş birliği açısından güçlendirmek, bu yönde yürütülecek faaliyetlerle gazetecilik ve medya organizasyonlarını bir arada güçlü ve ortak çalışmalara dâhil etmek, ortak tarih, kültür ve dil çalışmalarına katkı sağlamak gibi amaçlarla kurulmuş gazeteci-yazar temsilcilere sahip Türkiye merkezli bir profesyonel meslek örgütüdür. "Türkçe Konuşan Ülkeler Uluslararası Gazeteciler Derneği", profesyonel basın mensuplarının ve çalışanlarının faaliyetlerini etik ilkelere bağlı kalarak gerek bağlı olunan ülkenin sınırları dâhilinde gerekse uluslararası kamuoyunun gündeminde duyurmaya, organize etmeye ve ülke gündemlerindeki önemli sosyal, siyasal, tarihsel konuları medya perspektifinden aktarmaya çalışmakta, bu yönde çeşitli faaliyetler düzenlemekte, uluslararası katılıma açık toplantılar, çalıştaylar organize etmekte, ilgili ülkelerin medyalarına destek sağlamaktadır. (Budak&Yavuzaslan, 2015).

Dünya Gazeteciler Federasyonu Federasyonun adı Dünya Gazeteciler Federasyonu'dur. Kısaltılmış adı DGF 'dur. Federasyonun genel merkezi Ankara'dır. Federasyon gerekli gördüğü ülkelerde ve illerde temsilcilikler açmakta, kamu yararı açısından yazılı basın ,görsel ,işitsel , internet, dernekler arasında dayanışma ve işbirliği kurulması yönünde çalışmalar yapmakta, amaçlara uygun faaliyetlerin birlikte yapılması ve sürdürülmesini sağlamakta, ülke ve dünya düzeyinde etkinliklerde bulunmaktadır. İnsan haklarının korunduğu, özgürlükçü ve çoğulcu, hukuk devleti anlayışı çerçevesinde, düşünce, iletişim ve basın özgürlüğünün Türkiye'de ve Türk Dünyasında tam olarak gerçekleşmesini sağlamak amaçları ile kurulmuş, Gazeteciler Şuraları düzenlemiş, belgesel içerikli film festivalleri ve film yarışmalarına öncülük etmiştir.

Türkçe Konuşan Haber Ajansları Birliği : Bağımsızlığın ilk yıllarında önemli bir girişim Türkçe Konuşan Ülkeler Haber Ajansları birliğinin kurulmasıydı. Bu konuda ilk adımlar 26-27 Kasım 1992 tarihinde atılmıştır. İlk aşamada haber ajanslarının teknik ve mali sorunları beklenen verimin alınmasına olumsuz yönde etki etmiştir. Türkiye'den genç cumhuriyetlere yönelik haber akışında bir yoğunluk gözlenmiş ancak bu ülkelerden ne Türkiye'ye ne de kendilerine yönelik bir haber akışı yoğunluğu gerçekleşmemiştir (Avşar, 1996, 108). 1992 yılında Türk dünyası haberlerinin doğru ve tarafsız olarak verilmesi, haber ajansları arasında enformasyon alışverişi, teknik altyapının güçlendirilmesi amacıyla Türkiye'nin ev sahipliğinde

Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, KKTC, Özbekistan ve Türkmenistan'ın katılımıyla Ankara'da "Türkçe Konuşan Ülkeler Haber Ajansları Birliği (TKA)" kuruldu. Zaman içinde gözlemci olarak TKA'ya katılan Başkurdistan Cumhuriyeti Haber Ajansı (Başinform), Kırım Haber Ajansı (QHA) ve Tataristan Cumhuriyeti Haber Ajansı (Tatar-inform), 2008'de Bakü'de toplanan TKA Genel Kurulu'nda bu organizasyona üye olarak dahil oldular. (<https://guneyturkistan.wordpress.com/2011/01/27/medya-ve-turk-dunyasinda-bilgi-takasi/>)

TKA, internet sitesi kurarak faaliyete başlamıştır, her üye ajansın kendi lehçesinde haberlerini sunacağı TKA internet sitesinde (www.tkaonline.org) ayrıca Rusça ve İngilizce de haberler yer almaktadır.

Türk Dünyasında İletişim ve Kültürel Entegrasyonda Yaşanan Temel Sorunlar

Ortak Dil Sorunu: Sovyetler Birliği'nde uygulanan dil politikası tüm cumhuriyetlerde Rusça'nın yaygınlaşmasına yönelik olarak gelişmiş, Rus dili iş, statü ve saygınlık kriterlerinden biri olarak benimsetilmeye çalışılmış ve eğitim politikalarında belirleyici unsur olmuştur. Bağımsızlık sonrası dönemde cumhuriyetler kendi dillerini koruma ve geliştirmeye yönelik dil politikaları uygulamışlardır. Türkiye ile ilgili projelerde ise Türk Cumhuriyetlerinin ve Türk topluluklarının ortak iletişim dilinin Türkçe olması konusunda çeşitli çalışmalar sürdürülmekte, ülke gündemlerinde bu konuda çeşitli tartışmalar yapılmakta ve Türk dünyasında kültür, tarih, edebiyat, iletişim ve medya gibi konularda çalışmalar yapılması veya bu tür çalışmaların gerçekleştirilmesinde dil konusu ve ortak alfabe sorununun ön plana çıktığı görülmektedir. Bu yönde çalışmalar 2000'li yıllardan beri hız kazanmıştır. Söz konusu çalışmalar genel olarak Türk cumhuriyetlerinin birbirlerinin kitle iletişim araçlarını takip edebilmesi, edebiyat eserlerini okuyabilmesi, ortak sözlük ve gramer yapılarını oluşturabilmesi ve alfabe çalışmaları gibi konulara odaklanmıştır (Gürses, 2002, 74).

Şu anda ortak iletişimin önündeki en önemli sorun Türk halkları arasındaki iletişim dilidir, Türk halkları arasında ekonomik, kültürel ve siyasi ilişkiler artmış olmakla birlikte söz konusu ilişkilerin daha da artması, güçlenmesi Türk halkları arasında sağlıklı iletişim kanallarının kurulmasıyla, iş birliği ve ortak paydalara yönelmesi ile mümkün olacaktır.

Kültürel Farklılıklar: Türk dünyası olarak tanımlanan geniş coğrafyada çok sayıda sorunun yanı sıra en önemli konulardan biri kültürel açıdan yaşanan farklılıklardır. Genç cumhuriyetler, uzun seneler kendi kültürlerini yaşatmaya çalışırken bir yandan da kültürel bir tahribat karşısında hakim güçlerin etki ve denetimi ile uğraşmışlardır. Türk cumhuriyetlerinin Türkiye ve kendi aralarında ortak kültür paydalarında buluşabilmesi yine öncelikli olarak dil, ortak alfabe sorununa işaret etmektedir. İkinci sırada ortak kültürel değerlerin inşasında, ülkeler arası kurumlar ve organizasyonlardaki eksiklikler yer almaktadır. Ortak kültür projeleri artmış olmakla birlikte yeterli düzeyde değildir. İletişim kanallarının bu konudaki koordinasyonunda sıkıntılar hala mevcudiyetini korumaktadır.

İşbirliği Koordinasyon Eksikliği: İletişim, medya alanları başta olmak üzere çok çeşitli sosyal, kültürel, siyasi konularda yeni projeler başlatılmakta, yeni iş birlikleri yapılmakta, çok çeşitli kurum ve kuruluşlar farklı faaliyetler gerçekleştirmekte, bu çalışmanın sınırlılıkları kapsamında ele aldığımız ve sadece bazılarını yer verebildiğimiz çok sayıda kurum, kuruluş, medya örgütleri ve birlikleri, üniversiteler, düşünce kurumları hemen her alanda çok önemli çalışmalar gerçekleştirmekte, yayınlara imza atmaktadır. Ancak bu çalışmaların duyurulması, koordinasyonu, belli bir alanın dışında (örneğin gerçekleştirilen ülkenin sınırları dışından erişimi) gibi konularda çok önemli sorunlar hala mevcudiyetini korumaktadır. İletişimin ortak bir paydada gerçekleştirilmesi ve cumhuriyetlerin birbirine yaklaşması kalıcı bağlar kurulabilmesi açısından bu çalışmaların mutlaka tüm cumhuriyetlerin ulaşabileceği platformlarda sunulması ve duyurulması şarttır. Söz konusu çalışmalar akademik açıdan da birçok araştırmacının kullanabileceği şekilde paylaşılmalıdır.

İletişim, Medya, Kültür vb. Konularda Eğitim Sorunu: Medya, iletişim konuları belli ölçüde uzmanlık gerektiren ve spesifik profesyonel eğitime ihtiyaç duyan bir alandır. Bu

alandaki eğitim almış, düşünce kurumlarından, üniversitelere, internet ortamında paylaşım yapan birçok site vb. ne Türk Cumhuriyetleri'nin kültürel değerleri, siyasi yapıları, sosyal-ekonomik koşullarına ilişkin konularda belli bir alt yapısı olan ve iletişimin kendine özgü yapısı ve medya konularında uzmanlaşmış, farklı diller bilen ve insan ilişkilerinde deneyimli yetişmiş eğitimli personel ihtiyacı da en önemli sorunlardan biridir.

Teknik Alt Yapı, Finansal Sorunlar: Cumhuriyetler arası medya ve iletişim konularında teknik alt-yapı oldukça farklılıklar içermektedir. Kimi cumhuriyetler (Kazakistan, Azerbaycan gibi) örneğin radyo televizyon teknik alt yapılarını iyileştirme çalışmalarında mesafe almışlar, modern teknik alt yapıya sahip stüdyolar kurmuşlar, internet ve bilişim alanında da belli bir mesafe kaydetmişlerdir. Ancak örneğin Özbekistan teknik alt yapıda iyileştirme çalışmalarına ihtiyaç duymakta, iletişim teknik alt yapısını eski alt yapıya bağlı olarak devam ettirmektedir. Büyük ölçüde finans gerektiren teknik alt-yapı gerek klasik medya alanını (televizyon yayıncılığı gibi) gerekse yeni medya alanını (bilişime dayalı) etkilemektedir.

Ortak Kamuoyu Sorunu: Çok sayıda toplantı, bilimsel etkinlik gerçekleştirilmektedir. Ancak çok geniş bir coğrafyada yer alan akraba topluluklar ve genç cumhuriyetlerin halklarını bir araya getirecek olan medya ve iletişim kanallarıdır. Bilimsel toplantı ve etkinliklere katılanlar, genellikle konunun uzmanı, o alanda belli bilgi birikimine sahip kişi veya kuruluşlardır. Halkların etkileşimi ve yaklaşması ise ancak medya kanalı ile gerçekleşmektedir. Ortak kamuoyu yaratılması da yine bu süreç içinde medyanın rolü ile gerçekleşecektir. Bugün bir ülkenin gündeminde önemli olan bir terör olayını örneğin Kırgızistan ülke kamuoyu, Rus haber kanallarından öğreniyorsa bilgilendirme Rus medyası yoluyla gerçekleşiyor demektir. Bugün akraba topluluklar ve genç cumhuriyetler ortak bir kamuoyu oluşturmada çok önemli ve çeşitli sorunlar yaşamaktadırlar. En önemli sorun haber alanında yaşanan ve yabancılaşmış dış merkezlerden akışla oluşturulan kamuoyu sorunudur.

Ortak Medya Kanalları : Ortak medya kanalları oluşturmak için de çok çeşitli çalışmalar yapılmış, çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Profesyonel basın veya gazetecilik birlikleri, dernekler ve vakıflar da kurulmuştur. Ancak bağımsızlıklarının 25. Yılında medya alanında genç cumhuriyetler açısından Türkiye'nin öncü rol üstlendiği bu süreçte daha çok parçalı, dağılmış, belli bir merkezden çok çeşitli merkezlere yönelmiş medya kuruluşları ve birliklerden söz etmek mümkündür. Söz konusu kuruluşlar arttıkça belli bir koordinasyon, işbirliği, kamuoyu oluşturma süreçleri de etkilenmiş, bu kuruluşların kendi aralarında da iletişim kurmada ve koordinasyonda kopmalar olmuştur. Özellikle haber akışında aktif rol üstlenecek bağımsız, etki ve denetimlerden uzak, farklı dil ve lehçelerde yayın yapabilecek bir medya organizasyonuna veya yeni bir haber ajansına acil ihtiyaç olduğu görülmektedir. Yine televizyon yayıncılığı alanında tematik, güncel yönelik, izlenebilirliği tüm coğrafya için mümkün ve tüm akraba topluluklar için, yayınları ile belli bir kaliteyi hedeflemiş bir televizyon kuruluşuna ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca internet üzerinden de yayın yapabilecek web tv, radyo vb. çalışmalara ihtiyaç vardır.

GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Bağımsızlıklarının 25. Yılında genç cumhuriyetler ile Türkiye arasında iletişim ve işbirliği çalışmaları devam etmektedir. Birçok proje de hayata geçirilmiştir. Ancak söz konusu alanlarda hala çok önemli eksiklikler mevcudiyetini korumaktadır. Bu konuda yapılabilecekleri, önerileri çalışmamızın sınırlılıkları kapsamında üç alt başlıkta toplamak mümkündür:

Profesyonel Kuruluşlar veya Düşünce Kuruluşları Tarafından Gerçekleştirilen İletişim-İşbirliği Çalışmaları : Türkiye merkezli profesyonel kuruluşlar veya düşünce kuruluşları (*think-thank*) çok sayıda rapor, makale, konferans, seminer ve sempozyumlara imza atmaktadırlar. Söz konusu kuruluşların hemen hepsinin internet ortamında siteleri de bulunmaktadır. Ekonomiden siyasete, kültürden iletişime kadar genişleyen bir yelpazede yer alan bu çalışmalardan (kategoriler altında toplanarak) ortak bir elektronik veri tabanı oluşturulması veya başka bir ifadeyle tüm cumhuriyetlerden erişime açık ortak bir bilgi bankası kurulması faydalı olacaktır. Bu veri tabanı veya bilgi bankası farklı lehçelerde ve Türkçe,

Rusça , İngilizce gibi farklı dillerde hizmet vermelidir. Özellikle araştırmacıların, doktora ve yüksek lisans düzeyinde öğrencilerin çalışmaları açısından da bu bilgi bankası faydalı olacaktır. İletişim kendi başına değerlendirilmesi gereken bir alt başlıkta verilmelidir. Cumhuriyetlerde çalışmaların siyaset, ekonomi, tarih, kültür, uluslararası ilişkiler gibi konulara yoğunlaştığı iletişim alanındaki çalışmaların geri planda kaldığı belirtilmelidir. Oysa gazetecilikten, radyo televizyon yayıncılığına, klasik iletişim araştırmalarından yeni medya araştırmalarına kadar çok sayıda çalışmaya da ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle ortak bir kamuoyu yapılanması için bu araştırmalar ışık tutacak niteliktedir.

Üniversiteler, Akademik Kurumlar, Enstitüler: Son yıllarda öğrenci değişim programları ile lisans, yüksek lisans, doktora öğrencileri cumhuriyetlerde eğitim almaktadırlar. Bu öğrenciler hem Türkiye'nin hem de geldikleri ülkenin kültürü açısından birer elçi gibi rol oynamaktadırlar. Ayrıca üniversiteler çok sayıda bilimsel çalışma, toplantı ve tezler ile alana katkı sağlamaktadırlar. Yapılan tüm bu çalışmalar ortak bir elektronik kütüphane ağı ile hizmete sokulmalıdır. Özellikle özgün nitelikli tezlerin tüm cumhuriyetlerin erişimine açılması gerekmektedir. Elektronik kütüphanenin yanı sıra üniversitelerin ilgili enstitülerinin iletişim ve kamuoyu oluşturma süreçlerinde ortak toplantılara daha fazla yer vermesi önemlidir. Ülkelerinden gazetecilik, medya, iletişim gibi alanlarda eğitim almaya gelen öğrencilerin çalışmaları, ortak toplantıları özendirilmelidir. Bu öğrencilerin geniş katılımlı toplantılarda bir araya getirilmesi ortak çalışmalara yönlendirilmesi (work-shop vb) mesleki eğitimleri açısından son derece önemlidir. Ortak bir gazete çıkarılması veya web sitesi kurulması için devlet desteği ile bir girişim başlatılmalıdır. RTÜK ün öncülüğünde gerçekleştirilen “*Gelecekle İletişim Çalıştayı*” bu açıdan önemlidir. Finansal açıdan desteklenmeli geniş katılımlı bir hale getirilmeli, yılın belli bir zamanı değil süreklilik içeren bir şekilde devamı sağlanmalıdır. Gelecekle İletişim Çalıştayı RTÜK kadar üniversitelerin de katkılarına geniş ölçüde açılmalıdır. Ayrıca bu alanda kurulmuş profesyonel gazetecilik kuruluşları da çalışmaya destek vermeli ve geleceğin genç gazetecilerine mesleki eğitim, uygulamalı çalışmalar yoluyla katkılar sağlamalıdır.

Ortak Medya Kanalları, Profesyonel Gazetecilik Kurumları, Dernekler ve Federasyonlar: Belirtildiği üzere gerek medya konusunda gerekse profesyonel kuruluşlar konusunda oldukça parçalanmış, farklılaşmış girişimler söz konusu olmuş, bazı girişimlerden beklenen verim alınmamıştır. Öncelikli konu bir haber ajansının kurulması olmuştur, ortak medya girişimlerinin cumhuriyetler bazına yayılması kolay değildir. Ancak uzun vadeli ve detaylı bir planlama süreci gerekmektedir. Bu kuruluşların bağımsız olması bazı ticari ve siyasi etkilere açık olmaması da işlevlerinin tam ve sağlıklı şekilde yerine getirmeleri açısından son derece önemlidir.

Kısa dönemde (ve var olan) ortak medya kuruluşlarının bir düzenlemesine gidilebilir veya yeni bir revizyon gerekebilir. TRT AVAZ ortak medya kuruluşlarına bir örnek teşkil edebilir. TRT Avaz, 21 Mart 2009 tarihinde TRT Türk'ün önceki frekansında yayına başlayan kamusal televizyon kanalıdır. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'na bağlı olarak Orta Asya, Kafkasya ve Balkanlar'da Türk dillerini konuşan halklara hitap etmektedir. Söz konusu kanal önemli bir eksikliği gidermekle birlikte bazı yönlerden hala beklenen verimi verememiştir. Ertekin önerisi ile TRT Avaz kanalı biçimsel ve içeriksel bir revizyona tabi tutulabilir (Ertekin, 2012):

“TRT AVAZ kanalı önemli bir projedir. Ancak Bu dijital teknolojinin uydu üzerinden yayınlanmasının belli bir masrafi gerektirmesi veya bu türden yeni teknolojilerin kalkınmışlık düzeyleri göz önüne alındığında ilgili ülke ve bölgelerde randımanlı bir şekilde izlenemeyeceği ihtimaline karşın, TRT-AVAZ'ın kurumsal kimliği korunmakla birlikte, TRT-Azeri, TRT-Türkmen, TRT-Özbek, TRT-Kazak, TRTKırgız ve hatta Balkan bölgelerine yönelik olarak da TRT-BALKAN kurulabilir. Aynı şekilde, 1991 yılından beri önemi vurgulanan Orta-Asya ve Kafkasya Türki cumhuriyetleri ile iletişim bağına güçlendirmek için, bu ülke halklarının Türkiye Türkçesini anlamasını beklemeden veya aynı paralellik içinde çift yönlü strateji ile kamuoyu diplomasisinin ve kamuoyunun görsel medya yolu ile halklar, işadamları, bürokratlar, siyasetçiler ve yöneticiler sınıfı nezdinde artmasına yönelik olarak TRT-AVAZ yayın kanalının seçmeli dil yayınlarına dijital platformda EURONEWS yayın örneğinde olduğu gibi yer verilmelidir.”

Atun, “Türk Dünyasındaki medyanın ve medya mensuplarının bir çatı altında toplanması ve içinde yaşadıkları Türk devletinin, Türk Cumhuriyeti’nin ve Türk Toplumunun birbiri ile sağlıklı ve güvenilir bir biçimde iletişim kurmasına ve işbirliği yapmasına yol açacaktır” diye belirtmekte ve. Türk Dünyası Medya Birliği için şu önerileri sunmaktadır(söz konusu öneriler oluşturulan ve oluşturulacak medya birliklerine ilkesel olarak yön göstermektedir) (Atun ,2009):

1-Dünya Türk Medya Birliği'nin bağımsız olarak bünyesinde Türkçe konuşan ülke ve akraba topluluklarındaki tüm medya mensuplarını barındıracak şekilde faaliyetlerine başlaması, 2- Kuruluş resmîyeti sonuçlandırılacak olan Dünya Türk Medya Birliğinin bir yayın organı niteliğinde yazılı ya da elektronik dergi veya gazete yayınlanması, a.. Türkçe konuşan ülkeler ve akraba topluluklarında iletişimin geliştirilmesi ve ortak yayın ağlarının oluşturulması yolunda öncelikli olarak Birlik tarafından oluşturulacak bir çalışma gurubuyla periyodik aralıklar ile bir derginin veya bölgesel meseleler, kültürel, stratejik bir gazetenin kriterleri ve teknik yapılanmasının hazırlanarak Türkiye Türkçesi ile çıkarılması, b.. İnternet yayını yapılması, c. Türkçe konuşan ülkeler ve toplulukların kendilerine ait işitsel ve görsel birikimlerinin internet üzerinden yayın akışı ile dünya kamuoyuna aktarılmasını temin ederek iletişimin geliştirilmesi ve ortak yayın ağlarının oluşturulmasına katkıda bulunulması, 3- Sanal haber ve Bilgi bankasının kurulması ve hassasiyetle iştirakin sağlanması, 4- Ana dillerde yayınlanan gazeteleri “pdf” formatında yayımlanabileceği ortak bir “Portal”ın oluşturulması, 5- Üye medya mensuplarının arasındaki iletişim ve bilgi paylaşımını sağlamak amacıyla “e-posta grubu” kurulması, 6- Türk Dünyasındaki Edebi Şahsiyetleri tanıtan bir antolojinin hazırlanması,

Ortak medya girişimlerinde bir önemli etkinlik ise IV. Türk Dili Konuşan Ülkeler ve Topluluklar Medya Forumu”, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ‘nde ilgili ülke ve topluluklardan özel ve resmi basın kuruluşları temsilcileri ve mensuplarının, kanaat önderleri, sivil toplum kuruluşu temsilcileri ile akademisyenlerin geniş katılımıyla 15-17 Kasım 2014 tarihlerinde Girne’de gerçekleştirilmiştir. Türk Dili konuşan geniş ve stratejik öneme sahip bu coğrafyada faaliyet gösteren basın dünyasının temsilcileri tarafından kabul edilen ilkeler ise şöyledir (<http://dunyatürkforumu.org/tr/amac/120-iv-tuerk-dl-konuan-uelkeler-ve-topluluklar-medya-forumu-sonuc-bldrges>);

- Bakü’de kuruluşu ilan edilen Türk Dili Konuşan Ülkeler ve Topluluklar Medya Platformu’nun katılımcı ülke ve topluluk medya kuruluşları ve gazetecileri için etkin bir iletişim ağı oluşturacağı, bilgi ve deneyim paylaşımının halklarımız arasındaki köprülerin güçlendirilmesine büyük katkı sağlayacağı düşüncesi kararlılıkla dile getirilmiştir,

-www.turkmep.org internet sitesinin güncellenen yapısının Türk dili konuşulan coğrafyada eksikliği hissedilen haber ve bilgi paylaşımını artırarak medya temsilcileri arasındaki diyalog kanallarına süreklilik kazandıracığı vurgulanmıştır,

- Günümüzde küresel ve bölgesel sorunların barışçıl yöntemlerle çözümünde medyaya büyük görev düştüğü dile getirilmiş, "Barış Gazeteciliği" anlayışının medya mensuplarıncı çok daha titizlikle uygulanan bir mesleki kavram olarak benimsenmesinin önemine işaret edilmiştir,

- Türk Dili Konuşan Ülke ve Topluluklar Medya Platformu ile başta Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (TÜRK KENEŞİ) olmak üzere, TÜRKPA, TÜRKSOY gibi kuruluşlar arasındaki işbirliğinden duyulan memnuniyet ifade edilmiştir,

- Türk Dili Konuşan Ülkeler ve Topluluklar arasında işbirliğinin kurumsallaşmasında medyanın önemli bir faktör olduğu inancıyla Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Türkiye Medya Eğitim Programı (TÜMEP) gibi eğitim ve işbirliği programlarının genişletilerek ve çeşitlendirilerek devamının sağlanması teşvik edilmiştir

Öncelikle Türk Dünyasının dış etkilere maruz kalmadan birbirleriyle haber aktarımı yapabileceği bir “Türk Dünyası Haber Ajansı” kurulmalıdır. Kurulmuş olan yapının revizyonu veya düzenlemesi, daha işlevsel hale getirilmesi için neler yapılması gerekliliği de tartışılmalıdır. Rus haber ajanslarına bağımlı bilgilendirmeler ortak bir kamuoyu oluşmasına ve sağlıklı bir enformasyon akışının gerçekleşmesine engel olmaktadır.

Bir başka önemli konu yukarıda belirtilen ilkeler çerçevesinde ortak medya girişimlerinin oluşturulması veya var olanlarının düzenlenmesidir. Çok fazla bölünmüşlük, parçalı yapılar yerine belli bir koordinasyon içinde çalışan, karşılıklı işbirliği ile yol alan medya kuruluşları veya birliklere ihtiyaç duyulmaktadır. Var olan medya kuruluşları belli bir iletişim politikası oluşturularak düzenlenmeli, yapılan faaliyetler geniş katımlı ve katkılara açık olarak duyurulmalı, özellikle Türk Cumhuriyetleri entegrasyonuna yönelik yayınlar, profesyonel dernekler finansal açıdan desteklenmelidir.

SONUÇ YERİNE

Sonuç olarak söz konusu geniş coğrafyada uzun bir süre birbirleri ile olan iletişimleri zayıf kalmış akraba toplulukların ortak tarih, kültür bağlarını canlı tutmak, gazetecilik ve medya yapılanmalarındaki temel sorunları tartışmak ve ilgili alanlarda çalışan meslektaşların sorunlarını iletmek, bölgede yaşayan toplumların birbirleri ile olan kardeşlik bağlarını medya kanalıyla güçlendirmek, kültürel değerlerin tesisine ve devamlılığına katkı sağlamak, ortak kamuoyu oluşturmak gibi konularda iletişim ve medya kanalları büyük önem taşımaktadır.

İletişim ve ulaşım teknolojilerindeki büyük gelişmeler sonucu medya ve iletişim dünyanın hemen her yerinde toplumları etkileyebilen önemli bir güç haline gelmiştir. 1991 yılından sonra Türkçe konuşan akraba toplulukların arasında bir enformasyon alışverişi başlamış, yeni kurulan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan gibi genç cumhuriyetlerin hem birbirleri ile iletişimleri hem de Türkiye ile olan iletişimleri gelişmiştir. Bağımsızlıktan sonraki dönemde yeni bir süreç yaşayan ancak tarihi ve kültürel bağları çok eskiye dayalı olan Türk cumhuriyetleri ile Türkiye arasındaki iletişim köprülerinde başlıca sorunlar ortak dil ve alfabe gibi gözükse de uzun dönemde farklı bir çok konu da iletişim sorunları arasında yer almıştır. Koordinasyon eksikliğinden ortak kamuoyu oluşturmaya kadar çok sayıda sorun iletişim ve medya alanında kurulabilen bağları etkilemiştir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Türk dünyası olarak tanımlayabileceğimiz geniş coğrafyada iletişim alanında çalışmalar ve işbirliği gerçekten büyük bir ivme kazanmıştır. İletişim alanındaki en önemli sorunlardan başlıcaları arasında dil-ortak alfabe sorunu, iletişim çalışmalarını her yönüyle koordine edebilecek üst düzey bir organizasyonun olmayışı, tüm iletişim araştırmalarını(sosyal-siyasal-ekonomik vb.) bilimsel faaliyet, rapor, makale , tez vb. ni içerebilecek geniş katımlı ve katkılı bir veri tabanı veya bilgi bankasının kurulmamış olması (web ortamında ve farklı dil ve lehçelerde), basın birlikleri ve dernekleri vb. de çok bölünmüş parçalı yapıların işbirliği ve entegrasyonu sorunu, söz konusu coğrafyaya yayın yapmak isteyen medya kuruluşlarının finans sorunu, alanda çalışmak isteyen genç iletişimcilerin iletişim ve medya alanında eğitim ve uzmanlaşma sorunu, ortak medya portallarının rasyonel bir şekilde oluşturulması sayılabilir.

Cumhuriyetler arasında karşılıklı işbirliği, dostluk ve kardeşlik bağlarının güçlendirilmesi kadar Türkiye ile olan bağlarının geliştirilmesi önem taşımaktadır. Bu açıdan Türkiye'nin iletişim ve medya alanında sağlayacağı katkının rolü bir kez daha önemle vurgulanmalıdır. Türkiye, genç cumhuriyetlere yönelik bir iletişim politikası oluşturmalı, söz konusu iletişim politikası ülkelerin sosyal, kültürel yapıları ve farklılıkları göz önüne alınarak gerçekleştirilmeli, uzun dönemli, rasyonel ve kalıcı olabilmelidir. Türkiye ve genç cumhuriyetlerin iletişim alanında atacağı tüm adımlar hayati nitelik taşımaktadır ve tam bir koordinasyon ve işbirliği içinde yürütülmezse hedefine varamayacağı görülmektedir.

KAYNAKÇA**İNTERNET KAYNAKLARI**

- unesco.org.tr/dokumanlar/duyurular/turksoy_bt.pdf, erişim tarihi: 10.03.2016
- http://www.tika.gov.tr/tr/ erişim tarihi: 10.03.2016
- http://www.haberler.com/turk-dunyasi-gazeteciler-platforumu-ankara-da-7659027-haberi/ erişim tarihi: 10.03.2016
- http://tdgf1.com/turk-dunyasi-2-gazeteciler-surasi-kazan-deklarasyonu-kabul-dedildi/ erişim tarihi: 10.03.2016
- http://www.imef.org.tr/news-detail.asp?ID=11 erişim tarihi: 11.03.2016
- http://tdgf1.com/turk-dunyasi-gazeteciler-surasi-tataristanda/ erişim tarihi: 10.03.2016
- http://www.bik.gov.tr/turk-dunyasi-medya-bulusmalari-sonuc-bildirgesi-haberi-56991/ erişim tarihi: 12.03.2016
- http://tdgf1.com/ erişim tarihi: 10.03.2016
- https://guneyturkistan.wordpress.com/2011/01/27/medya-ve-turk-dunyasinda-bilgi-takasi/ erişim tarihi: 13.03.2016
- http://www.turkkon.org/tr-TR/AnaSayfa erişim tarihi: 10.03.2016
- http://dunyaturkforumu.org/tr/amac/120-iv-tuerk-dl-konuan-uelkeler-ve-topluluklar-medya-forumu-sonuc-bldrgesi erişim tarihi: 10.03.2016

MAKALELER

- Aliyeva, S. (2011, April) "Cultural Relations of the Azerbaijan Republic at the Modern Time". In *6th Silk Road International Conference" Globalization and Security in Black and Caspian Seas Region"*.
- Avşar, Zakir(1996), " Türk Cumhuriyetleri Arasında İletişim", *Avrasya Etüdleri*, Sayı.1,
- Atun, Ata (2009), "Türkçe Konuşan Ülkeler Medya Birliğinin Kurulması", *12. Türk Boyları Kültür Şöleni*, 20 Temmuz 2009, Yalova
- Budak, Leyla, & G. Yavuzaslan, (2015) "Türk Dünyasında İlişkilerin Geliştirilmesinde Ve Yeni Kültürel Değerlerin İnşasında Medyanın Rolü: Profesyonel Gazetecilik Örgütleri Perspektifinden ;"Türkçe Konuşan Ülkeler Uluslararası Gazeteciler Derneği" Örneği, *TASAM 2023 Vizyonuna Doğru, Uluslararası Sempozyum*, İstanbul (2015_Kasım)
- Denizhan, E. (2010). "Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya Politikası ve TİKA", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(1).
- Erdoğan, H. (2014). "Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesinin (TÜRKPA) Uluslararası Hukuki Kişiliği". *Yasama Dergisi*, (27), 5-30.
- Ertekin, Bülend Aydın, (2012), Uluslararası Sistemde Görsel-İşitsel Medyanın Kamu Diplomasisi Ve Kamuoyu Yaratmadaki Önemi: Trt'nin Türkçe Dışında Yayın Yapan Kanalları Üzerine Bir İnceleme, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Güz-2012 Cilt:11 Sayı:42 (323-354)
- Gürses, Reşide , (2002), "Türk Dünyasında Ortak Dil Şöleni Yapıldı", *Bilge Dergisi*, Sayı 34

Özkan, G., & Turgut Demirtepe, M. (2012). “Transformation Of A Development Aid Agency: TİKA In A Changing Domestic And International Setting”. *Turkish Studies*, 13(4), 647-664.

Şükrü Haluk Akalın, “ Gaspıralı İsmail Beyin Dilde Birlik Ülküsünden Ortak İletişim Türkçesine”,
<http://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/sukru_haluk_akalin_ortak_iletisim_turkce.pdf>